

een veldstation gekregen, de 'Herdershut' van de Rijksuniversiteit Groningen. Ook de Vrije Universiteit Amsterdam is op Schiermonnikoog actief. Maar voor het zover was, zijn daar de crisisjaren in de jaren dertig en een wereldoorlog over heengegaan.

Ten slotte bestond ook in 1922 al de indruk dat het eiland zou gaan verdwijnen, dat "Rottum dan een barre zandplaat gaat worden, bij stormweer niet te bewonen, ...". Rottumeroog ligt er echter nog steeds, hoewel in de laatste decennia aan de noordwestzijde de rechthoekige 'tuin van Toxopeus', genoemd naar de voormalige voogd van het eiland, langzaam door afslag is verdwenen (zie figuur 1). Het huis van de voogd van Rottum is meerdere keren verplaatst en het laatste huis stond in 1959 aan de rand van de afgrond (figuur 2; Schortinghuis (1967)). Het huis waar Brouwer en Verweij in moeten hebben gelogeerd, was toen al verdwenen. Of Rottumeroog er over 90 jaar nog is, blijft een open vraag. Vermoedelijk wel omdat de buureilanden geen zand weghebben. Borkum groeit niet naar het westen en Rottumerplaat merkwaardig genoeg alleen naar het noordwesten en niet naar het oosten in de richting van Rottumeroog. Rottum ligt bovendien veel zuidelijker dan

de gehele rij van Waddeneilanden. Misschien komt het wel lager te liggen door de stijging van de zeespiegel, maar dit is nog niet goed te voorspellen. In ieder geval kunnen de vogels er de eerste tientallen jaren nog prima op vooruit. Voor een mooie beschrijving van de natuur op Rottumeroog wordt verwezen naar een boek van Staatsbosbeheer onder eindredactie van Henk van den Brink (Van den Brink 1999).

Literatuur

- Braaksma, S. en A. Timmerman 1969. De avifauna van het Eems-Dollardgebied. Limosa 42: 156-177.*
- Brouwer, G.A. en J. Verweij (1922). Vogeltek op Rottum. Waarnemingen betreffende den vogeltek op Rottumeroog, verzameld tijdens een verblijf op het eiland van 19 Juli tot 1 September 1921. Ardea 11: 47-79.*
- Schortinghuis, D.H. (1967). Cleyn eilant Rottum. Laverman, Drachten.*
- van den Brink, H. (1990). De vogels van Rottumeroog en Rottumerplaat in 1978-1989. Uitgave Staatsbosbeheer Groningen en SOVON-rapport 89/07.*
- van den Brink, H. (eindredactie) (1999). Van Rottum tot Reest. Uitgave Staatsbosbeheer, Assen.*

Nieuw voor Groningen: Dwerguil

Marnix Jonker & Willem-Jan Fontijn

Op 3 oktober 2009 werd in Meppel op de landelijke uilendag onverwachts een nieuwe soort voor de provincie Groningen onthuld. Johan de Jong van de Kerkuilen Werkgroep Nederland vertelde daar over de vondst van een Dwerguil *Glaucidium passerium* in het Lauwersmeergebied. In dit artikel wordt deze vondst behandeld.

Kustweg, 18 oktober 2008

Als drijvende kracht achter de Kerkuilen Werkgroep Nederland geeft Johan de Jong vaak lezingen in het land over Kerkuilen. Nadat de Kerkuilen behandeld zijn, gaat hij vaak de andere uilensoorten ook nog even bij langs om het publiek ook kennis van deze soorten te laten nemen. Zo ook tijdens

Dwerguil – vondst Kustweg Lauwersmeer – 18 oktober 2008

een lezing in september 2009. Vol enthousiasme vertelde hij dat hij de dag voor de lezing de Dwerguil, die in het najaar van 2008 in Koudum (Friesland) tegen een raam was gevlogen, opgehaald had en liet daarbij een foto zien. Hierop reageerde meneer De Vries, een dierenarts uit Hollum: “Oh, ik heb ook zo’n uiltje in de diepvries liggen.” Deze had hij als verkeersslachtoffer gevonden langs de Kustweg bij Lauwersoog ter hoogte van het eerste plasje op 18 oktober 2008. Johan reageerde verbaasd en sprak af om de vogel te bekijken en te fotograferen. Op 17 september 2009 ging hij bij dhr. De Vries op bezoek en kwam er inderdaad een Dwerguil uit de diepvries. Het betrof een zeer klein uiltje dat ongeveer zo groot was als een Spreeuw *Sturnus vulgaris*. De kop was bruin en had witte spikkeltjes. De bovendelen waren bruin met regelmatig verspreide spikkeltjes. De keel en kin waren bruin met wat witte vlekken, de borst en buik waren wit met bruine lengtestrepen. De snavel en poten waren geel. Meneer De Vries, die een preparateursvergunning heeft, is van plan om deze vogel zelf op te zetten. De inhoud van de vogel wordt aan Johan de Jong ter beschikking gesteld, waarmee hij probeert uit te zoeken wat de herkomst van deze vogel is.

Verspreiding en voorkomen

Dwerguil is een broedvogel van de sparrenbossen in Eurazië waar de soort in een brede gordel voorkomt van Scandinavië en Oost-Frankrijk oostelijk tot ver in Rusland. In Midden-Europa komt de soort vooral voor in de wat oudere naaldbossen en gemengde bossen in het hoog- en middengebergte, zoals in de Alpen, het Beierse Woud, het Ertzgebergte, de Harz, de Jura, de Vogezen en het Zwarte Woud (Scholten et al. 2008). Het komt regelmatig voor dat jonge vogels beginnen te zwerven en zo kunnen ze soms enkele honderden kilometers afleggen. De grootste afstand die een geringde vogel ooit heeft afgelegd, bedraagt ongeveer 300 kilometer (Scholten et al. 2008). Gezien de betrekkelijk korte afstand tot de Duitse broedgebieden is het hoogst waarschijnlijk dat de vogels die in Nederland opduiken, hier vandaan komen. Het is echter ook mogelijk dat de vogels uit Scandinavië komen. Die kunnen na een goed broedseizoen soms een invasieachtige trek naar het zuiden vertonen, waarbij ze soms tot in Noord-Denemarken voorkomen (Ebels & Deinum 2007).

Nederlandse gevallen

In Nederland is de Dwerguil een zeer zeldzame vogel. De vondst van Lauwersoog betreft de vijfde Dwerguil voor Nederland

en de eerste voor de provincie Groningen. Het eerste geval voor Nederland was in Sumarreheide nabij Sumar (Friesland) op 4 oktober 2002. Deze vogel was tegen een raam gevlogen en versuft opgeraapt. De vogel is ongeveer 30 seconden gefilmd en was toen weer voldoende bij krachten om weg te vliegen. Pas twee jaar later werd deze vogel uiteindelijk door Johan de Jong als Dwerguil gedetermineerd (Ebels & Deinum 2007).

Het tweede geval voor Nederland betrof een levende vogel in de bossen bij Bakkeveen (Friesland). Koert Scholten vond deze vogel in de namiddag van 10 december 2005.

De vogel liet zich ongeveer tien minuten bekijken voordat Koert naar huis stoomde om wat mensen te bellen om dit nieuws bekend te maken en een laatste blik in een vogelboek te werpen. Nadat dit geregeld was, ging hij terug naar de plek en float enkele keren het *tuu* geluid van een Dwerguil. De vogel kwam op het geluid af en liet zich weer enkele minuten bekijken. Enkele in alle haast toegesnelde vogelaars konden de vogel die namiddag niet meer terugvinden. De volgende dag stonden er in alle vroegte ruim 300 vogelaars uit het hele land op deze plek. Helaas liet de vogel zich niet zien en werd dit de grootste 'dip' in de geschiedenis van het Nederlandse twitchen (Scholten et al. 2008).

Op 10 februari 2008 was het voor vogelend Nederland echter wel raak. Een waarneming van een Dwerguil voorzien van foto's werd gemeld op waarneming.nl in het Leenderbos, net ten zuidoosten van Valkenswaard (Noord-Brabant). Deze vogel werd diezelfde namiddag nog door enkele gelukkigen gezien. Tot opluchting van velen was de Dwerguil ook de volgende dag nog aanwezig en werd door vele waarnemers uitgebreid bekeken en gefotografeerd (Scholten et al. 2008).

Het eerder genoemde raamslachtoffer van Koudum, die op 9 oktober 2008 tegen het raam van Boukje van der Veen aanvloog en gedetermineerd werd door Ulbe Postema, betrof het vierde geval voor Nederland (www.lauwersmeer.com).

De in dit artikel gemelde vondst bij Lauweroog op 18 oktober 2008 betreft daarmee dus het vijfde geval voor Nederland. Op het moment van schrijven zijn de gevallen van Koudum en de Lauwersmeer echter nog in behandeling bij de CDNA en zijn dus nog niet formeel aanvaard.

Opvallend in dit overzicht is dat alle waarnemingen van de laatste jaren zijn en dat bovendien deze vogels (op één na) allemaal zijn gezien in het noorden van Nederland. Dit ligt wel in lijn met de uitbreiding van de soort in met name Duitsland. Deze gestage uitbreiding richting het noordwesten is al enkele decennia bezig en is wellicht te danken aan de herintroductie van de soort in het Zwarte Woud vlak na de Tweede Wereldoorlog. Op de Lüneburgerheide nabij Hannover broedden in 2005 bijvoorbeeld minimaal 120 en mogelijk zelfs tot 150 paar (Ebels & Deinum 2007) en ook 2009 was een goed jaar (Arne Torkler, pers. med.). De dichtstbijzijnde broedende Dwerguilen bevinden zich momenteel al bij Oldenburg, op 80 kilometer van de Groningse grens. Bedenk daarbij dat er beduidend minder vogelaars bij onze oosterburen rondlopen en dat het broedvogelonderzoek daar minder goed georganiseerd is dan bij ons. De eerste Dwerguilen kunnen dus nog wel eens dichterbij zitten. Zo is bekend dat ter hoogte van Twente (Overijssel) de eerste broedende Duitse Dwerguilen al op vijftien kilometer van de Nederlandse grens zitten (Jann Wübbenhorst, pers. med.). Als deze trend doorzet dan ziet het er naar uit dat we de komende jaren steeds meer waarnemingen van Dwerguilen mogen verwachten. Het is zelfs goed mogelijk dat er ergens al (broedende?) Dwerguilen in Nederland zitten, maar dat ze alleen nog niet ontdekt zijn.

Oproep

Hierbij willen we iedereen dan ook oproepen om de komende wintermaanden eens goed op te letten in de bossen van Groningen, Friesland en Drenthe. Dwerguilen roepen het meest intensief gedurende de schemerperiode, maar ze kunnen al beginnen

vanaf twee uur voor zonsondergang. In het donker roepen de vogels niet. Ze beginnen weer in de ochtendschemering en kunnen dan doorgaan tot een uur na zonsopkomst.

Dankwoord

Johan de Jong wordt bedankt voor de aanvullende informatie over de Dwerguil van Lauwersoog en voor het beschikbaar stellen van de foto. Arne Torkler, Jann Wübbenhorst en Hannes Langbehn worden bedankt

voor informatie over de Duitse Dwerguilen.

Literatuur

- Ebels, E.B. & J. Deinum 2007. Dwerguil bij Sumarreheide in oktober 2002. Dutch Birding 29: 157-159.*
- Scholten, K., C. Kuipers, J. Kuipers & E.B. Ebels 2008. Dwerguilen bij Bakkeveen in december 2005 en bij Valkenswaard in februari 2008. Dutch Birding 30: 67-73.*

Bruine Kiekendief SOVON Vogel van het Jaar 2010

In 2010 organiseren SOVON Vogelonderzoek Nederland en Vogelbescherming Nederland in samenwerking met de Werkgroep Roofvogels Nederland en de Werkgroep Grauwe Kiekendief het Jaar van de Bruine Kiekendief. Van deze charismatische roofvogel is namelijk nog lang niet alles bekend. Er wordt een aantal activiteiten georganiseerd om meer bekendheid te geven aan (de bescherming van) deze soort en om vrijwilligers te betrekken bij vogelonderzoek en vogeltellingen. Dit jaar zal er daarbij speciale aandacht zijn voor het betrekken van de jeugd bij deze fraaie roofvogelsoort.

Enkele onderzoeksvragen die centraal staan en die we met behulp van vrijwilligers willen beantwoorden zijn:

- Waar broeden Bruine Kiekendieven in Nederland? Het doel is een compleet landdekkend beeld van de broedaantallen te krijgen.
- Fenologie: wanneer komen en vertrekken onze Bruine Kiekendieven? Dit onderdeel leent zich voor publiciteit en het enthousiasmeren van waarnemers. Daarnaast levert het mogelijk informatie op over onder andere de effecten van klimaatverandering.

- Waar slapen Bruine Kiekendieven in de winterperiode, en hoe zien deze slaappleatsen er qua samenstelling uit? Een bekende slaappleatsregio is het Verdronken Land van Saeftinghe, maar waarschijnlijk zijn er elders nog wel meer kleinere slaappleatsen te vinden.

De soort is als toppredator een belangrijke indicator voor ecosystemen (met name moerassen en akkerland) en daarmee ook voor de biodiversiteit. Omdat 2010 tevens het Jaar van de Biodiversiteit is, zal dit aspect een belangrijke rol spelen bij de communicatie.

Voor de jeugd gaan we een teken- en fotowedstrijd organiseren en zal er in de WILDzoekers Expres veel aandacht zijn voor deze prachtige soort. Tot slot zullen we ook scholen gaan benaderen met een lesbrief.

Kijk voor de meest actuele informatie op www.jaarvandebruinekiekendief.nl en doe mee.

P.s. Ook de Vogel van het Jaar voor 2011 is al bekend en dat zal de Boerenzwaluw zijn. Maar daarover in de loop van 2010 meer.